

Sygn. akt V CSK 449/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa R. K. , M. K. i K. M. L.
przeciwko Państwowemu Gospodarstwu Wodnemu Wody Polskie w W. (uprzednio:
Skarbowi Państwa - Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej,
Dyrektorowi Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w W. i Wojewodzie (...))
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 26 lutego 2020 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 6 marca 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

1. prostuje zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 6 marca 2018 r., sygn.. akt I ACa (...), w komparycji i sentencji, przez oznaczenie strony pozwanej jako "Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie w W." zamiast "Skarb Państwa - Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie w W..".

2. oddala skargę kasacyjną,

3. zasądza od Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie w W. na rzecz K. L. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Powodowie, M. K. , R. K. i K. L. w pozwach, które następnie zostały połączone do wspólnego prowadzenia i rozstrzygnięcia, domagali się naprawienie szkód, jakie wyrządziła na ich polach w maju 2010 r. powódź, która wówczas dotknęła Województwo (...). W dniach 19-20 maja 2010 r. wody powodziowe O. zalały uprawiane i obsiane grunty powodów położone w granicach polderu przeciwpowodziowego B. – T. oraz inne grunty przylegające do tego polderu. Skutkiem zalania było zniszczenie upraw. W lipcu 2010 r. powołana została przez Wojewodę (...) komisja do wyceny szkód powodziowych, która ustaliła wartość poniesionych strat: przez R. K. na 278 796.96 zł, przez M. K. na 229 136.51 zł i przez K. L. na 484 799.25 zł.

Na pokrycie tych strat decyzjami Marszałka Województwa (...) przyznano odszkodowania za szkody wyrządzone przez powódź w granicach polderu: R. K. w kwocie 89.185.50 zł, a M. K. w kwocie 101.776,35 zł. Odmówiono natomiast przyznania odszkodowania za straty na gruntach przylegających do polderu. Powódce K. L. Wojewoda odmówił przyznania odszkodowania zarówno za szkody powstałe na gruntach przylegających do polderu jak i powstałych na gruntach położonych w granicach polderu, uznając, że nie jest ona osobą poszkodowaną. Podmiotem poszkodowanym miała być spółka G. sp. z o.o., z którą powódka zawarła umowę dzierżawy. Jednocześnie Wojewoda odmówił przyznania odszkodowania tej spółce wskazując, że stosownie do art. 16 ust. 4 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne (jedn. tekst: Dz.U. z 2005 r., Nr 239, poz. 2019 ze zm. w brzmieniu obowiązującym w dacie powstania szkody; dalej jako „pr. wod.”) uprawnienie do otrzymania odszkodowania przysługuje właścicielowi gruntu. W powództwie powodowie domagali się zasądzenia odszkodowań za szkody powstałe

na gruntach przyległych do polderu przeciwpowodziowego, tj. różnicy pomiędzy zgłoszonymi roszczeniami a wypłaconymi odszkodowaniami, a powódka K. L. domagała się także odszkodowania za uprawy zniszczone na gruncie leżącym w granicach polderu.

Orzekając w sprawie, Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 14 czerwca 2017 r. uwzględnił powództwa M. K. i R. K. tylko w zakresie odsetek za opóźnienie w zapłacie odszkodowania przyznanego tym powodom decyzjami Wojewody (...) i oddalił ich powództwa w pozostałej części, to jest o odszkodowania za szkody, jakich doznali w uprawach na gruntach położonych poza polderem. W całości oddalił powództwo K. L. wskazując, że w chwili wystąpienia szkody jej grunt był wydzierżawiony, stąd też jej roszczenia odszkodowawcze nie podlegają kwalifikacji na podstawie przepisów ustawy prawo wodne, a jedynie na zasadach ogólnych to jest art. 417 w związku z art. 422 i art. 441 k.c.; na tej jednak podstawie prawnej Sąd nie dopatrzył się przesłanek do zasądzenia odszkodowania.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony przez R. K. i K. L. , przez nią w zakresie kwoty 245.202, 24 zł odpowiadającej szkodzie, jakiej doznała w uprawach na gruncie położonym w granicach polderu. Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 6 marca 2018 r. oddalił apelację R. K. , a z apelacji K. L. zmienił zaskarżony wyrok w części oddalającej tę część jej powództwa w ten sposób, że zasądził od Skarbu Państwa- Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie w W. na jej rzecz kwotę 245.202,24 zł z odsetkami od 20 stycznia 2012 r. i orzekł o kosztach procesu w obu instancjach. W motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny uzupełnił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji przez wskazanie, że powódka w chwili powstania szkody była właścicielką gruntu położonego w granicach polderu przeciwpowodziowego. Grunt ten był wydzierżawiony od 15 maja 2010 r., jednakże przed tą datą został przez powódkę obsiany i według umowy, jaka wiązała ją z dzierżawcą, plony miały być zebrane przez nią, a nie przez dzierżawcę. Ten stan rzeczy uzasadniał zastosowanie art. 16 ust. 4 pr. wod. Ponadto, w ocenie Sądu Apelacyjnego, przepisy prawa wodnego regulujące odpowiedzialność odszkodowawczą nie są spójne, ponieważ stanowią zarówno o poszkodowanym, jaki i właścicielu, jako podmiotach uprawnionych do odszkodowania. Taka niespójność przepisów, w przekonaniu Sądu Apelacyjnego,

kłóci się z zasadą racjonalnego ustawodawcy, co w rozpoznawanej sprawie było szczególnie widoczne, ponieważ poszkodowana spółka G. dokonała przelewu na powódkę roszczeń odszkodowawczych.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego, w części uwzględniającej powództwo K. L. , pozwany zarzucił naruszenie art. 16 ust. 4 pr. wod. przez przyjęcie, że do zastosowania tego przepisu nie jest wymagane, aby właściciel gruntu był jednocześnie poszkodowanym w rozumieniu art. 186 ust. 1, 2 i 3 pr. wod., co doprowadziło do wadliwego przyjęcia, iż powódce przysługiwało uprawnienie do dochodzenia odszkodowania na podstawie art. 16 ust. 4 pr. wod., pomimo że nie poniosła szkody i nie miała statusu poszkodowanej w rozumieniu art. 186 ust. 1, 2 i 3 pr. wod. Ponadto skarżący zarzucił naruszenie art. 509 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie przez przyjęcie, że na skutek zawartej przez powódkę ze spółką G. sp. z o.o., umowy cesji, powódka jest uprawniona do dochodzenia odszkodowania na podstawie art. 16 ust. 4 pr. wod., w sytuacji, gdy spółce G. sp. z o.o., jako zbywcy wierzytelności nie przysługiwało tego rodzaju roszczenie, a jedynie roszczenie o odszkodowanie na zasadach ogólnych (art. 417 § 1 k.c.).

We wnioskach kasacyjnych pozwany domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zwraca uwagę, że w postępowaniu przez Sądem pierwszej instancji stroną pozwaną był Skarb Państwa, jako właściciel wody (art. 10 ust. 1 pr. wod.) reprezentowany przez organy właściwe w sprawach gospodarowania wodami (art. 4 ust. 1 pkt 1-4 pr. wod.). Przepisy tej ustawy utraciły moc z dniem 1 stycznia 2018 r., z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne (art. 573). Zgodnie z art. 525 prawa wodnego z dnia 20 lipca 2017 r., dotychczasowe organy to jest Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej oraz dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej zostały zniesione, utworzono natomiast Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie. W myśl art. 212 ust. 1 pkt 1 t ustawy nowej Wody Polskie wykonują prawa właścicielskie w stosunku do śródlądowych wód płynących stanowiących własność Skarbu Państwa i zgodnie

z art. 239 ust. 1 ustawy są państwową osobą prawną. Następstwo prawne Wód Polskich wynika z art. 527 ustawy, który stanowi, że z dniem wejścia w życie ustawy należności, zobowiązania, prawa i obowiązki Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej będącego państwową jednostką budżetową oraz regionalnych zarządów gospodarki wodnej będących państwowymi jednostkami budżetowymi stają się odpowiednio należnościami, zobowiązaniami, prawami i obowiązkami Wód Polskich. Sąd Apelacyjny trafnie zatem w komparycji i sentencji wyroku wskazał Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie jako następcę prawnego dotychczasowego pozwanego, zobowiązanego do zapłaty należnego powódce odszkodowania, wskazanie jednak, że podmiot ten działa jako organ Skarbu Państwa, było, w świetle przytoczonych uregulowań, nieprawidłowe. Ta nieprawidłowość nie została wytknięta w skardze kasacyjnej, ale skoro mamy do czynienia z następstwem prawnym z mocy prawa, Sąd Najwyższy ocenił, że może zostać ona usunięta przez sprostowanie, jako oczywista niedokładność (art. 350 § 1 i 3 w związku z art. 389²¹ i w związku z art. 391 § 1 k.p.c.), przy czym powinna być usunięta, ponieważ - wobec niezasadności skargi kasacyjnej, o czym niżej - jej pozostawienie mogłoby utrudnić powódce wyegzekwowanie zasądzonego świadczenia.

Skarga kasacyjna zawiera wyłącznie zarzuty prawa materialnego, skarżący w żaden, dopuszczony przepisami postępowania, sposób nie podważa dokonanych przez Sąd Apelacyjny ustaleń faktycznych. Oznacza to, że Sąd Najwyższy pozostaje związany tymi ustaleniami i oceną dowodów zawartą w zaskarżonym wyroku (art. 398¹³ § 3 k.p.c.). Zauważa się, że Sąd Apelacyjny uzupełnił ustalenia dokonane przez sąd pierwszej instancji przez ustalenie, że powódka i spółka G. w dniu 9 maja 2014 r. zawarły aneks do umowy dzierżawy, obejmujący w istocie oświadczenia wiedzy, z którego wynikało, iż grunt oddany spółce w dzierżawę na podstawie umowy z dnia 14 maja 2010 r., usytuowany w granicach polderu, był obsiany przed go wydaniem dzierżawcy i plony miały być zebrane przez powódkę, właścicielkę nieruchomości. To ustalenie ma decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Zgodnie, bowiem z treścią art. 16 ust. 4 pr. wod. właścicielowi posiadającemu grunty leżące w granicach polderu przeciwpowodziowego, zalanego podczas powodzi, przysługuje od właściciela

wody odszkodowanie na warunkach określonych w ustawie. Te warunki określa m.in. art. 186 ust. 1, 2 i 3 stanowiąc, że odszkodowanie, w granicach poniesionej straty, przysługuje poszkodowanemu, po wyczerpaniu przewidzianego w tym przepisie trybu.

Odpowiedzialność odszkodowawczą za skutki zalania gruntu położonego w granicach polderu przeciwpowodziowego ponosi właściciel wody wówczas, gdy dojdzie do zalania polderu jako urządzenia przeciwpowodziowego służącego do kształtowania zasobów wodnych, a więc wówczas gdy polder zostanie w czasie powodzi uruchomiony, po to, aby umożliwić przepływ wód, a więc gdy dojdzie do wykorzystania jego ochronnej funkcji. Odpowiedzialność za powstałą w opisanych okolicznościach szkodę jest odpowiedzialnością absolutną, brak jest, bowiem możliwości zwolnienia się właściciela wody przez wykazanie braku winy czy też przez powołanie się na okoliczności egzoneracyjne. Charakter tej odpowiedzialności nakazuje ścisłą wykładnię przepisów przy ustalaniu kręgu osób, którym przysługuje roszczenie odszkodowawcze. Jej wynik prowadzi do wniosku, że uprawnionym do odszkodowania jest właściciel gruntu (oraz posiadacz samoistny i użytkownik wieczysty - art. 9 ust. 2 pkt 3 pr. wod.) położonego w granicach polderu, jeżeli jest jednocześnie poszkodowanym, to jest wówczas, gdy zalanie polderu spowodowało szkodę bezpośrednio w jego majątku. Właściciel ma być osobą poszkodowaną bezpośrednio. Brak jest podstaw do przyjęcia, że zamiarem ustawodawcy było poszerzenie kręgu podmiotów uprawnionych do odszkodowania, to jest, że uprawnionym do odszkodowania jest także poszkodowany, który nie jest jednocześnie ani właścicielem zalanego gruntu, ani jego posiadaczem samoistnym ani też jego użytkownikiem wieczystym (co wprost pozostawałoby w sprzeczności z treścią art. 16 ust. 4 w związku z art. 9 ust. 2 pkt 3 ustawy) czy też, że dla wykazania legitymacji do dochodzenia odszkodowania wystarcza sam status właściciela, a więc, że uprawnionym jest właściciel gruntu, choćby nie poniósł szkody albo właściciel, gdy nie poniósł szkody bezpośrednio (koncepcja szkody pośredniej opartej na kryterium adekwatnego związku przyczynowego, nawet na gruncie ogólnych zasad odpowiedzialności odszkodowawczej wynikających z kodeksu cywilnego, jest dyskusyjna). Norma prawna zrekonstruowana z przepisów, które stanowią podstawę odpowiedzialności

odszkodowawczej właściciela wody (art. 16 ust. 4 w związku z art. 9 ust. 2 pkt 3 i art. 186 ust. 1, 2) wskazuje, że roszczenie odszkodowawcze przysługuje poszkodowanemu właścicielowi gruntu (posiadaczowi samoistnemu, użytkownikowi wieczystemu).

Nie można podzielić poglądu Sądu Apelacyjnego, że przepisy pr. wod. we wskazanym zakresie są niespójne czy też, że naruszają zasadę racjonalnej legislacji. Dodać trzeba, że te uwagi Sądu Apelacyjnego nie miały żądanego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy skoro ustalenie poczynione przez ten Sąd wskazywało, iż powódka jest właścicielem, który poniósł szkodę na skutek zalania polderu, a więc była legitymowana do dochodzenia odszkodowania.

Przy ustaleniu, że powódka jest poszkodowanym właścicielem gruntu położonego w granicach polderu zalanego w czasie powodzi, zagadnienie skuteczności umowy przelewu roszczeń odszkodowawczych zawartej przez powódkę ze spółką G., a więc zarzut skarżącego naruszenia art. 509 k.c., nie ma żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, jakkolwiek nie budzi wątpliwości, że cedent nie może skutecznie przenieść na cesjonariusza wierzytelności, która mu nie przysługuje (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 2003 r., V CKN 1630/00; z dnia 12 lipca 2006 r., V CSK 187/06; z dnia 6 października 2006 r., V CSK 147/06; z dnia 3 października 2014 r., V CSK 620/13 - nie publ.).

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 398²¹ k.p.c. i § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.).